

Stanisław MORDWA

PUNKTY SPRZEDAŻY ALKOHOLU JAKO MIEJSCA KONCENTRACJI PRZESTĘPCZOŚCI W PRZESTRZENI MIASTA

5

Dr hab. Stanisław MORDWA – *Uniwersytet Łódzki*

Instytut Zagospodarowania Środowiska i Polityki Przestrzennej

ul. Kopcińskiego 31, 90-142 Łódź

e-mail: stanislaw.mordwa@geo.uni.lodz.pl

<https://orcid.org/0000-0002-7254-0933>

ZARYS TREŚCI: Literatura z zakresu geografii przestępczości i kryminologii środowiskowej od dziesięcioleci przedstawia dowody na to, że miejsca popełniania przestępstw są ulokowane w przestrzeni miasta zgodnie z pewnymi wzorcami, oraz na to, że różne sposoby użytkowania terenu wpływają na rozmieszczenie przestępczości. Już w najwcześniejszych analizach przestrzennego rozkładu przestępczości zwracano uwagę na jej związki z lokalizacją punktów sprzedaży alkoholu, jak również jego spożyciem i skłonnością osób będących pod jego wpływem do popełniania czynów niezgodnych z prawem i normami społecznymi. Związki takie zauważał już prawie 200 lat temu Adolphe Quetelet, a po nim oczywiście także przedstawiciele chicagowskiej szkoły ekologii społecznej.

Celem prezentowanych wyników badań jest zwrócenie uwagi na rolę punktów sprzedaży alkoholu w przestrzennej dystrybucji przestępstw na obszarze osiedla Stare Bałuty w Łodzi. Do badań specjalnie wybrany został specyficzny obszar dzielnicy o „trudnej” przeszłości, stereotypowo postrzeganej jako silnie obciążona m.in. przestępczością. W przyszłości warto

by skonfrontować uzyskane tutaj wyniki z obszarami miasta o innej historii i charakterystyce społecznej.

W artykule udzielone zostaną odpowiedzi na pytania o strukturę przestrzenną czynów karalnych popełnionych na osiedlu oraz o strefę oddziaływania wspomnianych punktów sprzedaży na nasilenie poszczególnych kategorii przestępstw w ich bezpośrednim sąsiedztwie. Niniejszy artykuł rozszerza literaturę polską na temat dystrybucji przestępstw w przestrzeni osiedla, analizując niedostatecznie dotąd opisany zasięg oddziaływania punktów sprzedaży alkoholu.

Do określenia natężenia przestępstw i wyznaczenia strefy oddziaływania polegającego na przyciąganiu niektórych kategorii przestępstw w okolice punktów sprzedaży alkoholu użyto indeksu lokalizacji przestępstw (LQC). Informacje o strukturze zarejestrowanych przestępstw i ich lokalizacji uzyskano z Komendy Wojewódzkiej Policji. Natomiast baza danych o punktach sprzedaży alkoholu powstała na podstawie inwentaryzacji terenu podmiotowego osiedla. Wstępnie wykorzystana w analizie baza danych objęła 739 przestępstw stwierdzonych i 49 punktów sprzedaży alkoholu.

W wyniku przeprowadzonych analiz stwierdzono, że istnieje silne negatywne oddziaływanie punktów sprzedaży alkoholu, które przyciągają konkretne kategorie przestępstw – okazało się, że są to głównie przestępstwa kryminalne skierowane przeciwko mieniu, przeciwko życiu i zdrowiu oraz czci i nietykalności cielesnej. Strefa negatywnego oddziaływania punktów sprzedaży alkoholu została ograniczona na podstawie tych badań do ok. 100 metrów. Jedynie przestępstwa o charakterze seksualnym dokonywane są poza stumetrowym sąsiedztwem miejsc dystrybucji alkoholowej. W porównaniu z wynikami przywoływanych w tym artykule prac strefa oddziaływania punktów sprzedaży alkoholu ma stosunkowo niewielki rozmiar. Okazało się również, że wbrew ustaleniom wynikającym z literatury światowej w przestrzeni Starych Bałut wyższe wartości LQC obliczono dla bezpośredniego sąsiedztwa supermarketów i sklepów ogólnospożywczych niż dla sklepów monopolowych i barów.

Zalecenia i dyskusja wynikające z tych ustaleń powinny mieć wpływ na politykę zapobiegania przestępczości w zakresie lokalizacji obiektów, zarządzania nimi i zasad utrzymania ładu społeczno-przestrzennego w ich sąsiedztwie.

SŁOWA KLUCZOWE: punkty sprzedaży alkoholu, hot spoty przestępczości, iloraz lokalizacji przestępstw, zagospodarowanie terenu.

ALCOHOL OUTLETS AS CRIME HOT SPOTS WITHIN CITY SPACE

ABSTRACT: Literature from within the geography of crime and environmental criminology has for decades presented evidence for the existence of certain patterns of distribution of places where crime is committed in the urban space, as well as for the fact that various ways of land utilisation influence the distribution of crime. Already in previous analyses of the spatial distribution of crime, attention had been directed towards their (the crimes') relations with the localisation of the points of sale (POS) of alcohol, as well as the relationship between consuming such drinks and the inclination towards committing illegal acts and acts that contradict the social norms by people under the influence of hard liquors. Such relationships were already noticed two hundred years ago by A. Quetelet, and after him, of course, by the representatives of the Chicago School of Social Ecology.

The objective of the presented research results is to draw attention to the role of the POS of alcohol in the spatial distribution of crimes in the area of the Old Bałuty estate in Łódź. The specific area of the district which has a 'difficult' past and is stereotypically perceived as

strongly encumbered with crime among other things has been selected purposefully. In the future, it will be worth to confront these results with areas of the city that have a different history and social characteristics.

This article answers the questions about the spatial structure of chargeable acts committed within the space of the said estate, as well as about the sphere of influence of the POS of alcohol on the intensification of particular categories of crime in the immediate neighbourhood. The article broadens the Polish literature on the subject of crime distribution within the space of estates, analysing the so far insufficiently described range of influence of the POS of alcohol. For defining the intensity of crimes and determining the zone of influence consisting in attracting some categories of crimes in the neighbourhood of the POS of alcohol, the LQC index was used. Information about the structure of registered crimes and their localisation was obtained from the Voivodeship Police Headquarters, while the database about the POS of alcohol was created based on the stock-taking of the estate's terrain. The database initially used in the analysis included 739 identified crimes and 49 POS of alcohol.

As a result of conducting these analyses, it was determined that there exists a strong negative influence of the POS of alcohol, which attract particular categories of crimes; it turned out that these are mainly criminal offences against property, against life and health, and against dignity and bodily inviolability. The zone of negative impact of the POS of alcohol in relation to the places where crimes were committed was limited – based on this research – to around 100 metres, while only sexual crimes are moved beyond the 100-metres-wide neighbourhood of the alcohol distribution. In comparison with the results from the works cited in this article, the zone of influence of the POS of alcohol is of a relatively small size. Also on the contrary; in comparison with what has been determined in world literature, it turned out that in the zone of the Old Bałuty, higher LQC values were calculated for the direct neighbourhood of supermarkets and convenient shops rather than for off-licences and bars.

Recommendations and discussion resulting from these facts should influence the policy of crime prevention in terms of the localisation of objects, managing them, and the rules of maintaining the social and spatial order in their neighbourhood.

KEYWORDS: POS of alcohol, crime hotspots, the quotient of the localisation of crimes, land development.

5.1. Wstęp

Już w najwcześniejszych analizach rozmieszczenia przestrzennego przestępczości zwracano uwagę na jej związki z lokalizacją punktów sprzedaży alkoholu, a także jego spożyciem. W pracy belgijskiego statystyka i socjologa Alphonse'a Queteleta *A Treatise on Man and the Development of His Faculties* z 1842 r. określone zostały nie tylko przestrzenne wzorce rozmieszczenia samej przestępczości, ale także jej związki z wiekiem, płcią, klimatem, ubóstwem, poziomem edukacji i spożyciem alkoholu (Quetelet 2014). Prawie 100 lat temu badacze ze szkoły chicagowskiej zauważyli, że przestępcy nie popełniają czynów karalnych w miejscu zamieszkania. Ustalono ponadto, że przestępczość koncentruje się w specyficznych obszarach, których właściwości społeczno-przestrzenne zaczęto badać.

W badaniach R. Clyde'a White'a (1932) oraz Clifforda R. Shawa i Henry'ego D. McKaya (1942) przestępczość powiązano z różnicami w użytkowaniu terenu i zagospodarowaniu przestrzeni. W kolejnych latach m.in. Patricia i Paul Brantinghamowie (1993, 1995) rozważali, w jaki sposób określone właściwości użytkowania terenu przygotowują grunt pod konkretne rodzaje przestępstw. O ile jeszcze Quetelet rozpatrywał związki uwarunkowania przestępczości na poziomie całego kraju, to Dennis W. Roncek ze współautorami powiązał poziom przestępczości ze szczególnymi funkcjami realizowanymi w przestrzeni już na poziomie bloku urbanistycznego (Roncek, Bell 1981; Roncek, Maier 1991). W wielu późniejszych badaniach łączono rozmieszczenie przestępczości z przestrzennym rozkładem punktów dystrybucji alkoholu i innymi obiektami uznanymi za potencjalnie stwarzające zagrożenie (Gruenewald i in. 2006; Bowers 2013; Groff 2011; Day i in. 2012; Romley i in. 2007; Zhu i in. 2004; Groff, Lockwood 2014; Roman, Reid 2012; Snowden 2019). W przywołanych pracach zwrócono uwagę na rolę różnych miejsc sprzedaży alkoholu, np. sklepów, barów, restauracji, klubów czy dyskotek. Stwierdzono, że w lokalach tych i w ich sąsiedztwie często dochodzi do kradzieży, napadów i rozbojów. Przestępcy wiedzą, że klienci posiadają przy sobie gotówkę, którą łatwo im odebrać. Obecność alkoholu we krwi sprawców również powoduje łatwiejsze i szybsze podjęcie decyzji o popełnieniu przestępstwa. Michael P. Cameron (2022) dowiódł natomiast silnego związku rozmieszczenia miejsc popełniania przestępstw z lokalizacją punktów sprzedaży alkoholu, niezależnie od współwystępujących z tymi punktami innych sklepów, usług itd.

Literatura z zakresu geografii przestępczości i kryminologii środowiskowej od dziesięcioleci przedstawia dowody na to, jak różne sposoby użytkowania terenu wpływają na rozmieszczenie przestępczości (Andresen i in. 2009; Ceccato 2009; McCord, Ratcliffe 2009; Sypion-Dutkowska 2014). Poziom działalności przestępczej na różnych obszarach zależy od specyficznej kombinacji pewnych czynników, które sprawiają, że miejsca te są dogodnymi lub nieodpowiednimi lokalizacjami dla przestępczości. Zauważa się, że poziom zagrożenia przestępczością w danym miejscu może wynikać z jego lokalizacji, charakterystyki zagospodarowania oraz określonych działalności tam prowadzonych. Istnieje wiele teorii na temat powstawania możliwości popełniania przestępstw w określonych okolicznościach. Oczywiście, nie wyjaśniają one w pełni, dlaczego niektóre obszary są bardziej kryminogenne niż inne, ale stanowią próby lepszego zrozumienia wzorców przestępczości, w szczególności miejskiej.

Przestępczość zwykle koncentruje się w miastach, w których także nie jest rozmieszczona w sposób losowy – zauważa się pewne wzorce jej występowania. Niektóre miejsca są bardziej narażone na ryzyko niż inne. Centra miast, obszary o zróżnicowanym zagospodarowaniu oraz zróżnicowanych funkcjach czy węzły transportowe są często miejscami bardziej kryminogennymi niż obszary o przevažającej funkcji mieszkaniowej (Sherman i in. 1989; Ceccato i in. 2002; Ceccato

2009; Loukaitou-Sideris 2012; Mordwa 2016). Okazało się, że pewne użytkowania terenu silnie przyciągają wszelkiego rodzaju czyny zabronione (np. sklepy, restauracje, lombardy, miejsca rozrywki) oraz poszczególne rodzaje przestępstw w większym bądź niewielkim stopniu (szkoły, stacje paliw, parkingi, dworce kolejowe), ale są też takie, które generalnie odpychają wszelką przestępczość (kościół, cmentarze). Wypracowane zostały różne wzorce przestrzenne przestępstw, wskazujące na to, gdzie dane czyny popełniane są szczególnie często, a gdzie wydają się one bardzo mało możliwe (Sypion-Dutkowska 2014; Sypion-Dutkowska, Leitner 2017; Wang i in. 2017; Yue i in. 2017).

Prawdopodobnie najlepiej zbadanymi punktami dystrybucji alkoholu pod kątem zwiększonego zagrożenia przestępczością są sklepy monopolowe oraz bary. Duży odsetek napadów i rabunków ma miejsce właśnie w tego typu lokalach. Mieszkańcy bloków urbanistycznych, na terenie których funkcjonują bary (Roncek, Bell 1981) lub sklepy monopolowe (Roncek, Maier 1991; McCord i in. 2007), doświadczyli więcej przestępstw niż mieszkańcy bloków nieposiadających takich obiektów. Rejestrowanie przez policję napadów i przestępstw z użyciem przemocy przeważnie związane jest z większą gęstością sklepów monopolowych i sklepów z winem (odpowiednio: Gruenewald 2011; Grubestic, Pridemore 2011). Inne badanie, które koncentrowało się na analizie dostępności do alkoholu w Camden (NY), wykazało, że obszary o dużej gęstości miejsc sprzedaży alkoholu miały wyższy poziom natężenia przestępstw z użyciem przemocy niż w innych częściach miasta (Gorman i in. 2001). Natomiast Elizabeth R. Groff i Eric McCord (2011) stwierdzili, że jeśli badane przez nich parki sąsiadowały z barami, miało to wpływ na występowanie przestępstw z użyciem przemocy, przestępstw skierowanych przeciwko mieniu, a także innych oznak nieporządku. W badaniu analizującym relację między rozmieszczeniem przestępstw przeciwko mieniu a zagospodarowaniem środowiska miejskiego w Seattle naukowcy odkryli, że obecność barów implikowała dokonywanie w ich okolicy włamań, kradzieży (w tym samochodów) i podpałek (Matthews i in. 2010). Badania przeprowadzone w Paterson (NY) podejmowały problem wpływu na przestępczość gęstości punktów sprzedaży alkoholu oraz pustostanów (Lardier i in. 2020). Także ten zespół badaczy potwierdził istotny i pozytywny związek rozmieszczenia miejsc dystrybucji alkoholu i przestępstw dokonywanych z użyciem przemocy. Stwierdzono, że gęstość punktów sprzedaży alkoholu była związana ze zwiększonym poziomem brutalnej przestępczości. W przypadku sklepów monopolowych ich sąsiedowanie z przystankami autobusowymi wyraźnie zwiększa zagrożenie przestępczością (Loukaitou-Sideris i in. 2001).

Ciekawą prawidłowość zaobserwowano w Walencji w Hiszpanii, gdzie analizie poddano telefoniczne zgłoszenia na policję (Marco i in. 2017). Udowodniono, że im więcej restauracji i kawiarni funkcjonuje w danym sąsiedztwie, tym mniejsza liczba zgłoszeń zaburzenia porządku związanego z alkoholem jest rejestrowana.

Z kolei im większa jest gęstość barów w środowisku lokalnym, z tym większą liczbą zgłoszeń policja ma do czynienia – co było zgodne z tezą postawioną przez badaczy. Badanie współwystępowania punktów sprzedaży alkoholu oraz przestępstw z użyciem przemocy w Waterloo (Ontario, Kanada) również przyniosło podobne, przewidywane wyniki (Quick i in. 2017). W świetle przytoczonych przykładów ewidentne jest, że oba rodzaje punktów sprzedaży alkoholu wszędzie związane są z wyższym poziomem przestępstw (głównie tych z użyciem przemocy), chociaż nie w równym stopniu (Madensen, Eck 2008).

Z geograficznego punktu widzenia ciekawym zagadnieniem jest analiza tego, jak daleko od miejsca dystrybucji alkoholu rozciąga się strefa wpływu przestępczych zachowań związanych z jego spożywaniem. W tym celu naukowcy zbadali miejsca dystrybucji alkoholu również pod kątem rozległości ich kryminogennego oddziaływania. Dennis W. Roncek i Pamela A. Maier (1991) uznali, że zasięg ten może być ograniczony do rozmiarów bloku urbanistycznego, podczas gdy Andrew Newton i Alexander F. Hirschfield (2009) testowali strefę 50 m (165 stóp) wokół zgeokodowanej lokalizacji miejsca dystrybucji alkoholowej. Naresh Kumar i Christopher R.M. Waylor (2003) wykazali natomiast szybko malejący wraz z odległością wpływ obiektów związanych z dystrybucją alkoholową na poziom przestępczości. Dlatego też Elizabeth R. Groff (2011), która badała zjawisko przemocy w strefie ponad 400 m (jedna czwarta mili) wokół miejsc spożywania alkoholu w Seattle, uznała, że jest to zbyt duży obszar, aby zauważyć w nim gwałtowny spadek przestępczości w miarę oddalania się od miejsc spożywania alkoholu. Zasięg wpływu punktów sprzedaży alkoholu na przestępczość w Filadelfii został zbadany przez Jerry'ego H. Ratcliffe'a (2012). Analizy wykazały, że poziom przemocy pozostaje wysoki w odległości do 25,9 m (85 stóp) od barów, a następnie szybko spada. Peter Day z zespołem (2012) również potwierdzili pozytywną korelację między liczbą poważnych przestępstw z użyciem przemocy, napadów i kradzieży a odległością od sklepów monopolowych. Natalia Sypion-Dutkowska (2014) na podstawie badań punktów sprzedaży alkoholu w Szczecinie zidentyfikowała silne oddziaływanie przyciągające przestępstwa wyłącznie w strefie odległości do 50 m. Analizowane punkty przyciągały w tak bliskim sąsiedztwie przestępstwa handlowe, narkotykowe, rozbójnicze i kradzieże. W strefie odległości 50–200 m negatywne oddziaływanie punktów sprzedaży alkoholu było już słabsze i zanikało wraz ze wzrostem odległości.

Bridget Freisthler (2004) próbowała umieścić problem gęstości punktów sprzedaży alkoholu w szerszym kontekście społecznym. Na przykładzie Kalifornii zbadła ona związek między dostępem do alkoholu a używaniem przemocy wobec dzieci i stwierdziła, że zagęszczenie punktów sprzedaży alkoholu i barów miało znaczący wpływ na stosowanie siły wobec dzieci. Także Michael Livingston (2011) przedstawił dowody na istnienie związku między przemocą domową a obecnością sklepów monopolowych w sąsiedztwie.

Pod wpływem alkoholu spokojni dotychczas ludzie mogą dopuszczać się różnych czynów naruszających aspektowane normy, a nawet zbrodni. Według statystyk australijskich tylko 19% zabójstw zostało sklasyfikowanych jako intencjonalne (Davies, Mouzos 2007). W pozostałych przypadkach okazało się, że 60% ofiar i sprawców znało się nawzajem; około połowa wszystkich sprawców była pod wpływem alkoholu w momencie popełnienia przestępstwa. Badaczki dodają, że 35% spraw z udziałem mężczyzn i 58% z udziałem kobiet miało miejsce w trakcie sporów domowych lub innych kłótni.

Podjęcie działań w społeczności lokalnej na rzecz uświadomienia szkodliwości spożycia alkoholu może jednak nie być łatwym zadaniem. Alkohol bowiem jest uważany za powszechny i akceptowalny artykuł spożywczy, wręcz niezbędny w przypadku różnych spotkań okolicznościowych czy towarzyskich. Zbadania zagadnienia prewencji alkoholowej podjęli się Lilian S. Bensley i Rui Wu (1991). Przyjęli oni, że zachęcanie do przestrzegania przepisów jest ważnym czynnikiem w bezpośrednich interakcjach między potencjalnymi przestępcami a oficjalnymi strażnikami (policja, ochroniarze, kontrolerzy, inni funkcjonariusze). Z badań wynika, że wykonanie polecenia jest bardziej prawdopodobne, jeśli jest ono postrzegane jako sprawiedliwe i uzasadnione. Jednakże, gdy próby kontrolowania zachowania są postrzegane jako manipulacyjne lub nieumotywowane, ludzie mogą się nie podporządkować, a nawet zachowywać konfrontacyjnie. Badacze stwierdzili, że komunikaty antyalkoholowe, wskazujące na negatywne skutki spożywania alkoholu, spowodowały wzrost spożycia napojów wysokoprocentowych. Ross Homel z zespołem (1997) stwierdzili, że za większą liczbę zachowań przestępczych wśród klientów klubów nocnych odpowiadają stosowane praktyki podawania alkoholu: rabaty, konkursy picia, obsługiwane nietrzeźwych klientów czy brak zapewnienia alternatywy dla spożywania alkoholu. W tym przypadku wdrożenie zasad odpowiedzialnego serwowania alkoholu oraz wzmocnienie regulacji dotyczących jego licencjonowania spowodowało znaczny spadek przemyłu związanej z alkoholem wokół klubów nocnych.

Obiekty, w których następuje dystrybucja alkoholu oraz ich sąsiedztwo, stanowią przykłady miejsc, w których koncentruje się przestępczość. Naukowcy są dzisiaj zgodni, że obiekty te mogą zarówno przyciągać, jak i generować przestępczość (Brantingham, Brantingham 1993). Coraz lepiej rozpoznawane są proprzestępcze parametry sąsiedztwa punktów sprzedaży alkoholu, zarówno w zakresie zagospodarowania terenu, jak i jakości przestrzeni publicznych, ładu przestrzennego i wyposażenia tych miejsc. Coraz łatwiej jest nam przewidzieć zmienną strukturę popełnianych czynów w zależności od czasu i wielkości przepływów mieszkańców i klientów. Na podstawie badań relacji między użytkowaniem terenu a rozmieszczeniem miejsc popełniania przestępstw wskazano na istnienie generatorów i atraktorów przestępczości (Brantingham, Brantingham 1995). Generatory (*crime generators*) to miejsca lub obiekty, w których koncentruje się wiele

potencjalnych ofiar lub obiektów, co z kolei umożliwia sprawcom popełnianie przestępstw. Zgodnie z teorią działań rutynowych potencjalni przestępcy, którzy znaleźli się w takim miejscu, wykazując swoją codzienną aktywność w przestrzeni, nawet bez nastawienia i zamiaru popełnienia występku lub zbrodni, mogą zdecydować się na taki czyn ze względu na znaczną liczbę nadarzających się okazji. Do tego typu miejsc i obiektów zalicza się np. tereny handlowe i usługowe, obiekty powszechnego i quasi-publicznego użytkowania: centra handlowe, przystanki, dworce i środki transportu publicznego, obiekty sportowo-rekreacyjne i kulturalno-rozrywkowe. Natomiast atraktory przestępstw (*crime attractors*) to miejsca lub obiekty atrakcyjne z punktu widzenia zmotywowanych przestępców, mogących napotkać tutaj wiele atrakcyjnych celów przestępstw lub potencjalnych ofiar. Do tego typu miejsc zaliczyć można zarówno te, w których przebywa wiele osób (centra handlowe, bary, dyskoteki), jak i te ze znacznie ograniczoną liczbą użytkowników (parkingi, tereny przemysłowo-składowe, obszary peryferyjne, dzielnice mieszkaniowe).

W Polsce w ujęciu przestrzennym omawiana problematyka podjęta została do tej pory jedynie w badaniach obejmujących Szczecin (Sypion-Dutkowska 2014; Sypion-Dutkowska, Leitner 2017). Dlatego też w prezentowanym artykule podjęto próbę zbadania związku między rozmieszczeniem przestępczości i lokalizacją punktów sprzedaży alkoholu na przykładzie innego polskiego miasta. Prezentowane badania w głównej mierze starają się odpowiedzieć na pytanie, jakie są przestrzenne wzorce rozmieszczenia przestępczości związanej z miejscami sprzedaży alkoholu i czy na poziom i strukturę zagrożenia tą przestępczością ma wpływ typ punktu dystrybucji alkoholowej. Toteż główny cel tego badania jest dwojaki. Po pierwsze, należało wykryć przestrzenne wzorce rozmieszczenia przestępstw w relacji do umiejscowienia punktów sprzedaży alkoholu. Drugim celem jest określenie, które przestępstwa szczególnie koncentrują się wokół różnych typów miejsc dystrybucji alkoholowej. Na potrzeby tego opracowania, zgodnie z wytycznymi teorii kształtowania przestrzeni bezpiecznych, wyselekcjonowano tylko te punkty sprzedaży alkoholu, które zostały ocenione negatywnie pod kątem poziomu potencjalnych miejscowych zagrożeń środowiskowych w ich sąsiedztwie.

Szczegółowe badania przeprowadzono na obszarze osiedla Stare Bałuty w Łodzi. Osiedle to stanowi północną część śródmiejskiej wielofunkcyjnej zabudowy miasta, na obszarze której znajdowało się 49 punktów sprzedaży alkoholu. Kwestie poruszone w tym opracowaniu pozwolą lepiej zrozumieć nasilenie niektórych typów przestępstw w pobliżu wspomnianych punktów, także w aspekcie zapewniania warunków bezpieczeństwa w tych miejscach. Poznanie uwarunkowań przestrzennych wzorców przestępczości w sąsiedztwie miejsc dystrybucji alkoholu może mieć zasadnicze znaczenie dla zapobiegania przestępczości i podniesienia jakości życia mieszkańców miasta.

5.2. Dane i metody badań. Obszar badań

Na potrzeby analizy poziomu i rozmieszczenia przestępczości na Starych Bałutach otrzymano dane z Komendy Wojewódzkiej Policji (KWP) w Łodzi. Pozyskane zestawienie tabelaryczne uwzględniało adres, datę, rodzaj i charakter zdarzeń przestępczych zarejestrowanych w 2016 r. Niestety okazało się, że w 19% przypadków dane policyjne były niekompletne (brak lub niepełne dane adresowe), co uniemożliwiło ich geokodowanie i wyłączyło je z dalszych analiz (tym niemniej 81% *geocoding rate* jest poziomem akceptowalnym; Ratcliffe 2004). W kolejnym kroku z bazy danych usunięto przestępstwa, których popełnienie z zasady ma znikomy związek z sąsiedztwem punktów sprzedaży alkoholu. 156 czynów należących do takich kategorii jak przestępstwa gospodarcze, na dokumentach, przeciwko prawom osób wykonujących pracę, przeciwko wymiarowi sprawiedliwości czy przeciwko wolności zostało zapewne dokonanych w biurach, urzędach, przedsiębiorstwach czy mieszkaniach, a nie w przestrzeni publicznej. Analizy rozmieszczenia przestępstw opracowano zatem na podstawie zbioru 739 czynów karalnych, które zaklasyfikowano do 6 kategorii przestępstw (tab. 1). Do wyznaczenia miejsc najbardziej zagrożonych przestępczością, czyli tzw. hot spotów, wykorzystano hierarchiczną metodę najbliższego sąsiada (*nearest neighbor hierarchical clustering*, NNH) z pakietu CrimeStat IV. Zaletą tej techniki jest możliwość pracy na danych adresowych (*point pattern data*) i bezpośrednia wizualizacja dyskretnych informacji o punktach w przestrzeni. Uzyskane obiekty graficzne – elipsy – w jednoznaczny sposób identyfikują hot spoty (Mordwa 2015).

Do oceny oddziaływania miejsc dystrybucji alkoholu na rozmieszczenie przestępstw wykorzystano iloraz lokalizacji przestępstw (*crime location quotient*, LQC; Sypion-Dutkowska, Leitner 2017), który wyraża się wzorem:

$$LQmC_i^k = \frac{\frac{NmC_i^k}{A_i^k}}{\frac{NmC^k}{A^k}}$$

gdzie: NmC_i^k – liczba przestępstw należących do m -tej kategorii popełnionych w i -tej strefie buforowej od k -tego typu punktu sprzedaży alkoholu (lub wszystkich typów punktów ogółem); NmC^k – liczba przestępstw należących do m -tej kategorii popełnionych w strefie 0–300 m od k -tego typu punktu sprzedaży alkoholu; A_i^k – powierzchnia i -tej strefy buforowej od k -tego punktu sprzedaży alkoholu; A^k – powierzchnia strefy buforowej 0–300 m od k -tego punktu sprzedaży alkoholu; I – cztery strefy buforowe: $i = 1-4$ (0–50; 51–100; 101–200; 200–300 m); K – typy punktów sprzedaży alkoholu: $k = 1-4$ (sklep

ogólnospożywczy, sklep monopolowy, supermarket, bar); M – liczba przestępstw ogółem bądź zaliczonych do jednej z sześciu kategorii przestępstw ($m = 1-6$).

Ilorazy LQC obliczono dla uprzednio wyznaczonych wokół punktów sprzedaży alkoholu stref odległości, czyli buforów wielopierścieniowych (narzędzie *multiple ring buffers*). W tych badaniach postanowiono skoncentrować się na najbliższej strefie oddziaływania miejsc i obiektów stwarzających zagrożenie, co jest uzasadnione w świetle wyników uzyskiwanych przez innych badaczy (Sypion-Dutkowska, Leitner 2017). Dlatego bufor wyznaczono dla czterech stref odległości: do 50, 50–100, 100–200 i 200–300 m. Przy pomocy obliczonych wartości LQC określono siłę i kierunek oddziaływania lokalizacji punktów sprzedaży alkoholu na rozmieszczenie poszczególnych kategorii przestępstw. Wartość równa 1 oznacza brak lub zrównoważenie wpływu danego miejsca na określoną kategorię czynów karalnych. Im uzyskana wartość jest większa od 1, tym o silniejszym związku między miejscem i daną kategorią czynów możemy mówić, z kolei im wartość jest niższa od 1, tym wyrazistsze są właściwości odpychające tego miejsca.

Badania przeprowadzono na osiedlu Stare Bałuty (Łódź podzielona jest na 56 tzw. obszarów SIM). Jest ono położone w centrum miasta, w jego strefie śródmiejskiej, ale tuż na północ od tzw. historycznego centrum miasta. Stare Bałuty należą do tych przestrzeni w Łodzi, które są najbardziej zagrożone przestępczością (Mordwa 2013).

Bałuty zostały przyłączone do Łodzi, z którą sąsiadowały od południa, przez administrację niemiecką dopiero w 1915 r. Jeszcze w 1884 r. ówczesna wieś liczyła 6,6 tys. mieszkańców, podczas gdy w 1913 r. było ich już 105 tys. Konsekwencją tak szybkiego rozwoju był ogromny popyt na mieszkania. W swobodny zatem sposób dzielono i zabudowywano wszelkie wolne tereny, a do budynków doprowadzano prywatne ulice, których przebieg odpowiadał właścicielom działek. Tym inwestycjom nie towarzyszył rozwój infrastruktury technicznej i społecznej. Pogłębiał się chaos przestrzenny, potęgowany przez niską jakość budowli, spełniających tylko minimalne standardy warunków zamieszkania. Takie warunki zadowalały jedynie ludność najbiedniejszą. W efekcie za Bałutami od początku ciągnęła się zła opinia. Uważano, że tu bije serce łódzkiej przestępczości (Badziak 2017). Także w mediach podkreślany jest i utrwalany „przestępczy” wizerunek tej części miasta. Paulina Gajewicz (2017) napisała: „Opinie o dzielnicy są różne, ale bezwzględnie kojarzą się z przestępczością i prawem pięści. Nikt nie zrozumie bałuciarza tak jak drugi bałuciarz. To lokalna tożsamość – podobne wartości, ten sam sposób myślenia”. Paweł Rutkiewicz (2018) w swoim tekście cytuje wypowiedź: „Tu zawsze były rozróby, ale był też jakiś honor. A tera? Jedną piątą naszych znajomych stąd zabiły alkohol i narkotyki”.

Od czasu przyłączenia Starych Bałut do Łodzi w obrębie najstarszej zabudowy nie podjęto spektakularnych działań planistycznych o charakterze społecznym czy przestrzennym. Natomiast w latach 60. i 70. na północ od najstarszych, często

już substandardowych zabudowań wprowadzono zabudowę blokową. W aktualnej strukturze funkcjonalno-przestrzennej Starych Bałut (ok. 3,61 km²) można wyróżnić: położone w części południowej historyczne kwartały wielofunkcyjne (15% powierzchni), tereny wielofunkcyjne pozbawione układu historycznego (30% powierzchni; także w części południowej), położone w części wschodniej i północnej wielkie zespoły mieszkaniowe (43%, zabudowa blokowa), centralnie położone tereny usługowe (7%) oraz tereny zieleni i zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej (uchwała nr LXIX/1753/18 Rady Miejskiej w Łodzi z 2018 r.).

Na obszarze osiedla funkcjonowało 49 punktów sprzedaży alkoholu (przy czym nie sprawdzano, czy właściciele/managerowie tych obiektów posiadają koncesję na legalny obrót wyrobami alkoholowymi). W tej liczbie uwzględnionych w badaniach zostało 11 supermarketów, 9 sklepów monopolowych, 19 sklepów ogólnospożywczych ze sprzedażą alkoholu oraz 10 barów posiadających alkohol w swojej ofercie. Zestaw tych punktów został zidentyfikowany podczas inwentaryzacji terenowej na obszarze badań, gdy waloryzowano przestrzeń osiedla pod kątem realizacji warunków bezpieczeństwa (zgodnie z metodą identyfikacji środowiskowych czynników zagrożeń Czarneckiego; Czarnecki 2011). W prezentowanych analizach uwzględniono zatem tylko te punkty sprzedaży alkoholu, które z perspektywy teorii kształtowania przestrzeni bezpiecznych stwarzały potencjalne zagrożenie przestępczością.

W analizach nie uwzględniono niektórych legalnych miejsc dystrybucji alkoholu (np. punktu sprzedaży hurtowej, restauracji, stacji benzynowej, stoiska w hali na rynku) oraz tych nielegalnych (np. meliny, bazaru, targowiska, gdzie często można napotkać nieformalne „stoiska”, bądź nagabujących oferentów posiadających wysokoprocenowy towar „z pewnego źródła”).

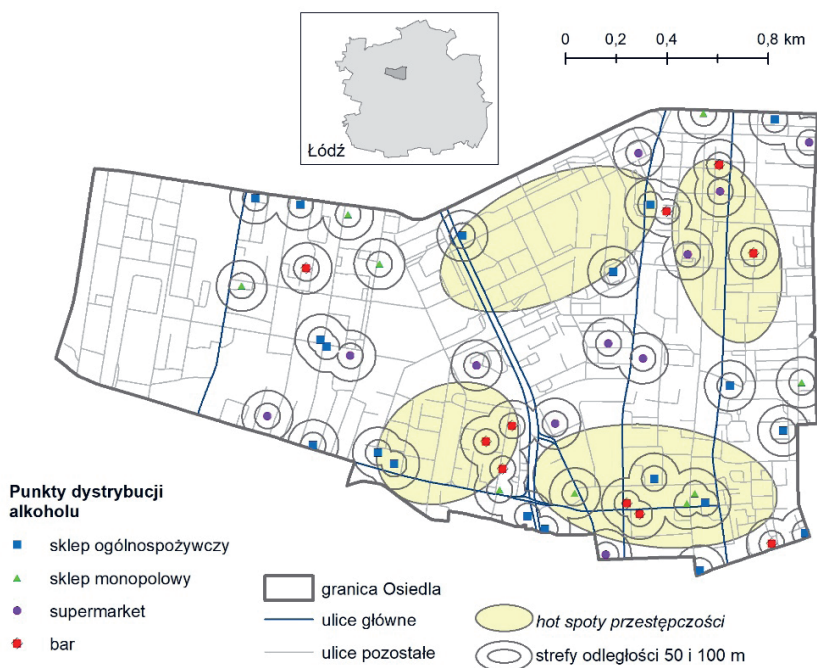
5.3. Wyniki badań

Koncentracja przestępstw na Starych Bałutach – punkty sprzedaży alkoholu przyciągają przestępczość

Otrzymany z Komendy Wojewódzkiej Policji w Łodzi rejestr stwierdzonych w 2016 r. przestępstw z obszaru Starych Bałut obejmował 739 czynów, których popełnienie mogło mieć potencjalny związek z lokalizacją punktów sprzedaży alkoholu. Największą część z nich stanowiły przestępstwa o charakterze kryminalnym skierowane przeciwko mieniu (73%) oraz przeciwko życiu i zdrowiu (11%). Mniej było przestępstw komunikacyjnych (ok. 6%), alkoholowych i narkotykowych (4,5%), czynów skierowanych przeciwko czci i nietykalności cielesnej (4%), a także seksualnych (1,6%). W strefie odległości do 300 m od uwzględnionych punktów sprzedaży położonych na obszarze osiedla popełnionych zostało 94% wszystkich przestępstw (91% przestępstw alkoholowych i narkotykowych, 91% komunikacyjnych, 97% skierowanych

przeciwko czci i nietykalności cielesnej, 94% przeciwko mieniu, 98% przeciwko życiu i zdrowiu oraz wszystkie przestępstwa seksualne).

Na mapie przedstawiającej hot spoty przestępstw można wskazać cztery wyraźnie wyróżniające się negatywnie obszary – generalnie znajdują się one we wschodniej części osiedla (rys. 1). Jak się okazuje, te cztery obszary są użytkowane w bardzo podobny sposób. Dominuje w nich bowiem funkcja mieszkaniowa uzupełniona handlem i usługami. Na terenach dwóch południowych hot spotów budynkami mieszkaniowymi są najczęściej XIX-wieczne kamienice, wśród których występują powojenne cztero- i pięciokondygnacyjne bloki. Na pozostałych obszarach dominuje blokowa zabudowa mieszkaniowa (licząca także ponad 8 kondygnacji). Miejsca, w których jest najmniej przestępstw, pokrywają się z dwiema formami użytkowania terenu: są to tereny zieleni albo tereny zabudowane pełniące funkcje przemysłową, składową lub magazynową.

Rys. 1. Punkty sprzedaży alkoholu na tle hot spotów przestępczości na osiedlu Stare Bałuty w 2016 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych KWP w Łodzi.

Na podstawie mapy rozmieszczenia hot spotów przestępstw i rozmieszczenia punktów sprzedaży alkoholu nie można wysnuć jednoznacznych stwierdzeń.

Punkty sprzedaży (wraz ze swoimi strefami potencjalnego oddziaływania) zlokalizowane są bowiem na obszarach o różnym poziomie koncentracji przestępstw.

Wartości LQC, obliczone dla czterech stref odległości, pozwalają określić poziom i kierunek wpływu lokalizacji punktów sprzedaży alkoholu na rozmieszczenie poszczególnych kategorii przestępstw (tab. 1). Na podstawie wartości dla wszystkich uwzględnionych w badaniach typów przestępstw można stwierdzić, że punkty sprzedaży mają własności przyciągające przestępczość – uśrednione wartości LQC są coraz niższe dla coraz bardziej odległych stref. W najbliższym sąsiedztwie tych punktów jest aż o 68% czynów karalnych więcej niż przeciętnie na całym badanym obszarze (także w kolejnej strefie odległości od punktów sprzedaży alkoholu obserwujemy „nadwyżki” przestępstw). Jak się okazuje, przez punkty sprzedaży przyciągane są wszystkie kategorie przestępstw (poza seksualnymi). W przypadku przestępstw seksualnych wyższe wartości LQC obliczono dla stref bardziej odległych od punktów sprzedaży alkoholu. Być może wpływ analizowanych miejsc na wspomniane czyny zabronione polega na tym, że z perspektywy napastnika łatwo jest w ich najbliższym otoczeniu wytypować potencjalną ofiarę, ale z racji charakteru tych punktów nie są one dogodnie do dokonania czynu od razu. Dlatego ofiara jest odąd śledzona, a do ataku dochodzi w większej odległości – ten sposób postępowania byłby zgodny z typem przestępcy-stalkera scharakteryzowanym w teorii wzorca przestępczości (Brantingham, Brantingham 1993).

Zasięg przyciągającego przestępczość oddziaływania punktów sprzedaży alkoholu ogranicza się właściwie do strefy 100 m wokół tych punktów, a strefa 100–200 m jest istotna tylko z punktu widzenia dokonywanych przestępstw seksualnych (dochodzi tutaj do seksualnego wykorzystywania nieletnich bądź zgwałceń).

Tabela 1. Wartości LQC kategorii przestępstw według stref odległości od punktów sprzedaży alkoholu w 2016 r.

Kategorie przestępstw	Strefy odległości (m)			
	0–50	50–100	100–200	200–300
Alkoholowe i narkotykowe	3,03	0,93	0,83	0,63
Komunikacyjne	2,33	1,55	0,85	0,24
Przeciwko czci i nietykalności cielesnej	1,96	1,60	0,50	1,14
Przeciwko mieniu	1,66	1,16	0,88	0,84
Przeciwko życiu i zdrowiu	1,02	1,67	0,93	0,48
Seksualne	0,00	0,58	1,55	0,59
<i>Średnia dla wszystkich przestępstw</i>	<i>1,68</i>	<i>1,24</i>	<i>0,87</i>	<i>0,77</i>

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych KWP w Łodzi.

Na podstawie wartości bezwzględnych liczby przestępstw popełnionych w strefie odległości do 50 m od punktów sprzedaży alkoholu stwierdzono zdecydowanie największe zagrożenie czynami skierowanymi przeciwko mieniu (kradzieże, raboże, przywłaszczenia, włamania, oszustwa, zniszczenia lub uszkodzenia cudzych rzeczy). Ponadto często dochodzi tutaj do przestępstw komunikacyjnych (wypadki i prowadzenie pojazdu pod wpływem środka odurzającego), przestępstw skierowanych przeciwko życiu i zdrowiu (nieumyślnych spowodowań śmierci czy zwykłych i lekkich uszkodzeń ciała), naruszania nietykalności, a także przestępstw stypizowanych w ustawie o przeciwdziałaniu narkomanii. W strefie odległości od 50 do 100 m od punktów dystrybucji alkoholu najczęściej dochodzi do tych samych przestępstw kryminalnych przeciwko mieniu oraz przeciwko życiu i zdrowiu, co w strefie tym punktom najbliższej. Tutaj również należy obawiać się kierowców prowadzących pod wpływem środka odurzającego, a także naruszenia nietykalności.

W kolejnych badanych strefach odległości od punktów (100–200 i 200–300 m) prawie wszystkie wartości wskaźników LQC przyjmują wartości poniżej 1. Można zatem stwierdzić, że strefa negatywnego wpływu punktów sprzedaży alkoholu na rozmieszczenie przestępczości wynosi ok. 100 m.

Obliczenie wartości wskaźników LQC ogółu przestępstw dla potencjalnych stref oddziaływania według poszczególnych typów punktów sprzedaży alkoholu pozwoliło na odkrycie pewnego zaskakującego faktu. Otóż większą koncentrację przestępstw stwierdzono w strefach do 100 m wyznaczonych wokół supermarketów i sklepów ogólnospożywczych niż wokół sklepów monopolowych i barów (tab. 2). W literaturze światowej często bowiem wskazuje się, że bary i sklepy monopolowe (*liquor store*) są ważnymi generatorami przestępstw w przestrzeni miast (np. Spicer i in. 2012; Gruenewald 2011; Grubestic, Pridemore 2011). Zastanawiające jest, że lokalizacja supermarketów poza zidentyfikowanymi hot spotami przestępczości (rys. 1) mimo wszystko przekłada się na najwyższe wskaźniki lokalizacji przestępstw (tab. 2).

Tabela 2. Wartości LQC przestępstw ogółem w strefach odległości od punktów sprzedaży alkoholu w 2016 r.

Typy punktów sprzedaży alkoholu	Strefy odległości (m)			
	0–50	50–100	100–200	200–300
Sklep ogólnospożywczy	1,70	1,07	0,92	0,96
Sklep monopolowy	1,00	1,39	0,95	0,94
Supermarket	2,12	1,39	0,86	0,90
Bar	0,92	1,23	0,85	1,08

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych KWP w Łodzi.

Zauważalna jest specyfika struktury przestępstw, które dokonywane były w sąsiedztwie badanych typów punktów sprzedaży alkoholu. Na podstawie obliczonych wskaźników LQC stwierdzono, że w wytyczonej okolicy do 100 m wokół supermarketów występuje zwiększone zagrożenie przestępstwami alkoholowymi i narkotykowymi (IQC=1,92), komunikacyjnymi (1,17) i kryminalnymi skierowanymi przeciwko życiu i zdrowiu (1,12). W sąsiedztwie sklepów ogólnospożywczych powinniśmy w szczególności odczuwać zagrożenie za strony sprawców przeciwko czci i nietykalności cielesnej (1,20). W strefie do 100 m wokół sklepów monopolowych występuje zwiększone zagrożenie przestępstwami przeciwko czci i nietykalności cielesnej (1,78) oraz przeciwko życiu i zdrowiu (1,48), natomiast w strefie potencjalnego oddziaływania wyznaczonej wokół barów – przestępstwami komunikacyjnymi (1,45), alkoholowymi i narkotykowymi (1,19) oraz skierowanymi przeciwko mieniu (1,17).

5.4. Dyskusja

Generatory i atraktory przestępczości są jednymi z wielu elementów dziennej przestrzeni aktywności mieszkańców, w której zaspokajają oni swoje bieżące potrzeby, a koncentracja przestępczości w obszarze miejskim w dużym stopniu wynika właśnie z codziennych przepływów ludzi z miejsca, w którym mieszkają, do innych części miasta. Niektórzy z nich, niejako przy okazji swoich rutynowych zachowań w przestrzeni publicznej, gdy napotkają okazje przestępcze, czasem podejmują decyzję, aby z takiej możliwości skorzystać. Z tej perspektywy przestępstwa w sąsiedztwie punktów sprzedaży alkoholu są wynikiem racjonalnej decyzji danego sprawcy, podjętej z uwzględnieniem określonych czynników sytuacyjnych, które taką okazję umożliwiają, a ponadto zapewniają niskie ryzyko wykrycia sprawcy i czynu.

Wyniki przedstawione w tym artykule pokazują, że przestępczość rejestrowana przez policję wykazuje tendencję do koncentrowania się wokół punktów sprzedaży alkoholu. Oczywiście punkty te nie są wyizolowane w miejskiej przestrzeni, ale są częścią złożonego systemu różnych form zagospodarowania terenu i funkcji tam realizowanych. Poznanie relacji (i jej specyfiki) między przestępczością a badanymi punktami sprzedaży alkoholu pozwoliło lepiej zrozumieć, w jaki sposób przestępczość jest nielosowo rozmieszczona w przestrzeni miasta. Zaobserwowany w tym badaniu związek między koncentracją przestępczości a typami punktów sprzedaży alkoholu koresponduje z wcześniejszymi głównymi ustaleniami wielu autorów. Badania przeprowadzone w różnych częściach świata i kulturach, a także literatura powstała na ich podstawie potwierdzają, że rozmieszczenie punktów sprzedaży alkoholu warunkuje rozmieszczenie miejsc, w których popełniane są czyny karalne (Roncek, Bell 1981; Roncek, Maier 1991; Bromley, Nelson 2002; Gruenewald i in. 2006; Day i in. 2012; Toomey i in. 2012; Groff, Lockwood 2014; Sypion-Dutkowska

2014; Conrow i in. 2015; Marco i in. 2017; Quick i in. 2017; Snowden 2019; Hobbs i in. 2020; Lardier i in. 2020). Wyniki uzyskane w badaniach łódzkich częściowo pokrywają się z tymi uzyskanymi w różnych krajach, na różnych kontynentach. Kategoriami przestępstw przyciąganymi przez *alcohol outlets* były te popełniane z użyciem przemocy: zabójstwa, gwałty, rozboje i wymuszenia, a także przestępstwa przeciwko mieniu: włamania, kradzieże (w tym kradzieże pojazdów silnikowych), co w znacznej części pokrywa się z badaniami łódzkimi. W porównaniu z przywoływanymi opracowaniami na osiedlu Stare Bałuty w Łodzi większe zagrożenie przestępczością w swoim otoczeniu stwarzają jednak inne obiekty dystrybucji alkoholowej. W literaturze światowej wyższy poziom natężenia przestępstw rejestrowany jest w pobliżu sklepów monopolowych i barów, podczas gdy na łódzkim osiedlu były to sklepy ogólnospożywcze i supermarkety. Prawdopodobną przyczyną tej polskiej specyfiki mogą być wyraźnie niższe ceny alkoholu w sklepach i marketach niż np. w barach.

Ogólnie rzecz biorąc, punkty sprzedaży alkoholu z obszaru Starych Bałut są miejscami o ponadprzeciętnym zagrożeniu przestępczością. Przyciągające przestępczość własności punktów sprzedaży zostały potwierdzone dzięki wykorzystaniu wartości ilorazów lokalizacji. Wykazano, że strefa wyższego zagrożenia przestępczością ma promień ok. 100 m. Z podobnie przeprowadzonych analiz w Szczecinie wynika, że punkty sprzedaży alkoholu okazały się najbardziej zagrożonymi funkcjami realizowanymi w przestrzeni miejskiej. Na 30 uwzględnionych funkcji punkty sprzedaży znalazły się na pierwszym miejscu. W Szczecinie punkty te także przyciągały przestępczość, nawet w stopniu wyższym niż w przypadku Łodzi, a ponadto strefa ich oddziaływania wyniosła 200 m (Sypion-Dutkowska 2014). Struktura przestępstw, które były silnie przyciągane przez punkty sprzedaży alkoholu w Szczecinie, była podobna do tej stwierdzonej na Starych Bałutach. Były to przestępstwa rozbójnicze, narkotykowe, handlowe, kradzieże, kradzieże z włamaniem i uszkodzenia mienia (nieznaczne różnice mogą wynikać z przyjęcia innej klasyfikacji czynów).

Andrew Newton i Alexander F. Hirschfield (2009) oraz Jerry H. Ratcliffe (2012) wskazywali na krótszą niż w Szczecinie odległość oddziaływania różnych *alcohol outlets* na poziom przestępczości. Badacze brytyjscy (na podstawie badań przeprowadzonych w Blackpool, Birmingham, Croydon, Guildford i Nottingham) i amerykańscy (Filadelfia) podkreślili, że wysokie natężenie stwierdzonych przestępstw występuje w strefie do 50 m od miejsc dystrybucji alkoholu, by następnie zacząć gwałtownie maleć. Harmonizuje to z wynikami analiz przeprowadzonych na osiedlu Stare Bałuty, gdzie zasięg silnego oddziaływania punktów sprzedaży alkoholu ustalono na 50 m, a strefę szybkiego spadku zagrożenia przestępczością – do odległości 100 m. Taka prawidłowość zgodna jest z prawem oporu przestrzeni Zipfa (w kryminologii znanego pod nazwą *crime distance decay*; Hammond, Youngs 2011): największa liczba zdarzeń przestępczych ma miejsce w najbliższej

strefie punktów sprzedaży alkoholu, liczba ta powoli zmniejsza się do odległości 50–100 m, by dalej już szybko maleć.

W badaniach łódzkich nie udało się niestety ustalić, czy analizowane punkty sprzedaży alkoholu przyciągając przestępczość, są jej atraktorami, czy generatorami – ten problem może stanowić przedmiot przyszłych badań. (W tym miejscu warto nadmienić, że Kate Bowers (2013) w badaniach pewnego *Metropolitan area of the UK* ustaliła, że kradzieże są przyciągane przez różne funkcje związane z zagospodarowaniem przestrzeni, co oznacza, że analizowane obiekty działają jak generatory przestępczości). Mimo to niniejszy artykuł rozszerza literaturę polską na temat dystrybucji przestępstw w przestrzeni osiedla, analizując niedostatecznie dotąd opisany zasięg oddziaływania punktów sprzedaży alkoholu.

W ostatnich latach wyraźnie wzrasta zainteresowanie badaniami interakcji między zagospodarowaniem przestrzeni a poziomem przestępczości (Felson, Boivin 2015). Wraz z ewolucją przestrzeni miejskiej, która dostosowywana jest do nowych wyzwań (zmiany klimatyczne, postęp technologiczny, wzrost populacji, zmiana potrzeb i aspiracji społecznych itp.), pojawia się realne zapotrzebowanie na wiedzę, jak planować i rozwijać miasta i ich konkretne części, by ułatwiać to interakcje społeczne, przy jednoczesnym ograniczaniu możliwości wystąpienia wszelkich oznak nieporządku społecznego (w tym przestępczości). Sklepy ogólnospożywcze, supermarkety, ale także bary i legalne sklepy monopolowe są ważnymi elementami środowiska miejskiego, a sposób ich zaprojektowania może ułatwić dokonywanie przestępstw i wykroczeń lub pomóc je ograniczyć.

Prezentowane wyniki mają oczywiście swe ograniczenia. Należy do nich np. wybór do badań obszaru zaledwie jednego łódzkiego osiedla. Wynikało to z zamiaru przeprowadzenia bardzo szczegółowych analiz obejmujących lokalny kontekst występowania środowiskowych czynników zagrożeń w sąsiedztwie punktów sprzedaży alkoholu, a w dalszej kolejności – także ocenę tego zagrożenia z punktu widzenia realizacji warunków bezpieczeństwa. Tak pracochłonne badania terenowe były możliwe do realizacji na obszarze o takiej powierzchni. Prawdopodobnie zatem przedstawione tutaj wyniki i wnioski nie muszą być użyteczne dla innych kontekstów miejskich. Ponadto zaprezentowane analizy nie obejmowały wszystkich współzmiennych dla elementów struktury miejskiej i były ograniczone do stosunkowo krótkich ram czasowych (dane o przestępczości dotyczyły tylko jednego roku). Te problemy prawdopodobnie można by wyeliminować w kolejnych badaniach, zakrojonych na większą skalę. Jednakże trudno będzie zmierzyć się z kolejnym ograniczeniem wynikającym z jakości danych przekazanych przez Policję. Instytucja ta rejestruje bowiem zdarzenia według adresów, a zatem spiswane czyny otrzymują adres najbliższego obiektu, który go posiada. Dopóki zatem policjanci nie zaczną w pełni korzystać ze współrzędnych GPS, dopóty wszelkie tego typu badania będą nadal obarczone błędami wynikającymi ze stosowania przybliżonej lokalizacji czynów przestępczych.

Treść artykułu dostarcza wielu przyczynków do dalszej dyskusji. Jeśli bowiem punkty sprzedaży alkoholu są związane z tworzeniem się hot spotów działalności przestępczej, to ich lokalizacja powinna być uwzględniona jako ważny czynnik przy ustalaniu tras patroli policyjnych, wraz z uwzględnieniem rozmieszczenia pozostałych czynników przestrzennych (np. newralgicznych funkcji realizowanych w przestrzeni, opuszczonych budynków, terenów zdegradowanych, oświetlenia i wielu innych), i na równi z uwarunkowaniami społeczno-demograficznymi (np. wiek, płeć, wykształcenie, dochody) czy rozmieszczeniem innych przejawów patologii społecznej (np. alkoholizm, prostytutka, gangi młodzieżowe i grupy ryzyka, bezrobocie). Badanie relacji między hot spotami przestępczości a lokalizacją miejsc dystrybucji alkoholu może być cenne zarówno z teoretycznego punktu widzenia, jak i w przypadku praktycznego kształtowania polityki zapobiegania przestępczości (McCord, Ratcliffe 2009).

Badanie hot spotów przestępczości w relacji do rozmieszczenia punktów sprzedaży alkoholu może być bardzo użyteczne w kontekście porządku i bezpieczeństwa publicznego, ponieważ może ułatwić zaprojektowanie konkretnych strategii zapobiegania i odstraszania przestępczości: wytyczenie zasięgu komisariatów i rewirów dzielnicowych, planowanie działań patrolowych, rozmieszczenie urządzeń CCTV czy kwestie związane z kształtowaniem przestrzeni bezpiecznych (strategie CPTED).

5.5. Konkluzja

W badaniu tym zbadano związek przestrzenny, jaki zachodzi między miejscami dystrybucji alkoholu a przestępczością. Założono, że jeśli związek ten zostanie lepiej zbadany i zrozumiany, będzie można zastosować lepsze sposoby kontrolowania problemu przemocy związanej ze spożywaniem alkoholu. Wyniki prezentowanych badań przyczyniają się do wyjaśnienia wzorców dystrybucji przestępstw w mieście na trzy sposoby: a) przestrzenną koncentrację zdarzeń przestępczych można wyjaśnić lokalizacją punktów sprzedaży alkoholu; b) badania przestępczości miejskiej powinny analizować odległość od punktów sprzedaży alkoholu; c) lokalizacja punktów sprzedaży alkoholu w relacji do innych form użytkowania terenu wpływa na rozmieszczenie hot spotów przestępczości.

Literatura

- Andresen M., Brantingham P.J., Kinney B., 2009, *Classics in environmental criminology*, Taylor & Francis, Boca Raton.
- Badziak K., 2017, *Historyczne Bałuty do wybuchu I wojny światowej*, [w:] M.J. Szymański, D. Staniszevska, T. Kochelski (red.), *Bałuty – legenda i rzeczywistość*, Dom Wydawniczy Książy Młyn–Muzeum Miasta Łodzi, Łódź: 7–50.

- Bensley L.S., Wu R., 1991, *The Role of Psychological Reactance in Drinking Following Alcohol Prevention Messages*, „Journal of Applied Social Psychology”, 21: 1111–1124.
- Bowers K., 2013, *Risky facilities: crime radiators or crime absorbers? A comparison of internal and external levels of theft*, „Journal of Quantitative Criminology”, 30(3): 389–414.
- Brantingham P.J., Brantingham P.L., 1993, *Environment, routine and situation: Toward a pattern theory of crime*, [w:] R.V. Clarke, M. Felson (red.), *Routine activity and rational choice*, „Advances in Criminological Theory”, 5: 259–294.
- Brantingham P.J., Brantingham P.L., 1995, *Criminality of Place. Crime Generators and Crime Attractors*, „European Journal on Criminal Policy and Research”, 13(3): 5–26.
- Bromley R.D.F., Nelson A.L., 2002, *Alcohol-related Crime and Disorder Across Urban Space and Time: Evidence from a British City*, „Geoforum”, 33(2): 239–254.
- Cameron M.P., 2022, *The relationship between alcohol outlets and crime is not an artefact of retail geography*, „Addiction”, 117(8): 2215–2224.
- Ceccato V., 2009, *Crime in a city in transition: the case of Tallinn, Estonia*, „Urban Studies”, 46(8): 1611–1638.
- Ceccato V., Haining R., Signoretta P., 2002, *Exploring crime statistics in Stockholm using spatial analysis tools*, „Annals of the Association of American Geographers”, 92(1): 29–51.
- Conrow L., Aldstadt J., Mendoza N.S., 2015, *A spatio-temporal analysis of on-premises alcohol outlets and violent crime events in Buffalo, NY*, „Applied Geography”, 58: 198–205.
- Czarnecki B., 2011, *Przestrzenne aspekty przestępczości. Metoda identyfikacji czynników zagrożeń w przestrzeni miejskiej*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Białostockiej, Białystok.
- Davies M., Mouzos J., 2007, *Homicide in Australia: 2005–2006 National Homicide Monitoring Program Annual Report*, „Research and Public Policy Series”, 77, <https://www.aic.gov.au/publications/rpp/rpp77> (dostęp: 12.10.2022).
- Day P., Breetzke G., Kingham S., Campbell M., 2012, *Close proximity to alcohol outlets is associated with increased serious violent crime in New Zealand*, „Australian and New Zealand Journal of Public Health”, 36(1): 48–54.
- Felson M., Boivin R., 2015, *Daily crime flows within a city*, „Crime Science”, 4(31): 1–10.
- Freisthler B., 2004, *A spatial analysis of social disorganization, alcohol access, and rates of child maltreatment in neighborhoods*, „Children and Youth Services Review”, 26(9): 803–819.
- Gajewicz P., 2017, *Łódź – Bałuty. Jak się tutaj żyje? (Dzielnicowe opowieści)*, <https://www.morizon.pl/blog/lodz-baluty-jak-sie-tutaj-zyje/> (dostęp: 19.08.2022).
- Gorman D.M., Speer P.W., Gruenewald P.J., Labouvie E.W., 2001, *Spatial Dynamics of alcohol availability, neighborhood structure and violent crime*, „Journal of Studies on Alcohol”, 62(5): 628–636.
- Groff E.R., 2011, *Exploring „near”: Characterizing the spatial extent of drinking place influence on crime*, „Australian and New Zealand Journal of Criminology”, 44(2): 156–179.

- Groff E.R., Lockwood B., 2014, *Criminogenic facilities and crime across street segments in Philadelphia: Uncovering evidence about the spatial extent of facility influence*, „Journal of Research in Crime and Delinquency”, 51(3): 277–314.
- Groff E.R., McCord E.S., 2011, *The Role of Neighborhood Parks as Crime Generators*, „Security Journal”, 25: 1–24.
- Grubestic T.H., Pridemore W.A., 2011, *Alcohol outlets and clusters of violence*, „International Journal of Health Geographics”, 10: 30.
- Gruenewald P.J., 2011, *Regulating availability: How access to alcohol reflects drinking and problems in youth and adults*, „Alcohol Research & Health”, 34(2): 248–256.
- Gruenewald P.J., Freisthler B., Remer L., LaScala E.A., Treno A., 2006, *Ecological models of alcohol outlets and violent assaults: Crime potentials and geospatial analysis*, „Addiction”, 101(5): 666–677.
- Hammond L., Youngs D., 2011, *Decay functions and criminal spatial processes: Geographical offender profiling of volume crime*, „Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling”, 8(1): 90–102.
- Hobbs M., Marek L., Wiki J., Campbell M., Deng B.Y., Sharpe H., McCarthy J., Kingham S., 2020, *Close proximity to alcohol outlets is associated with increased crime and hazardous drinking: Pooled nationally representative data from New Zealand*, „Health & Place”, 65: 102397.
- Hommel R., Hauritz M., Wortley R., McIlwain G., Carvolth R., 1997, *Preventing Alcohol-related Crime Through Community Action: The Surfers Paradise Safety Action Project*, [w:] R. Hommel (red.), *Policing for Prevention: Reducing Crime, Public Intoxication and Injury*, Criminal Justice Press, Monsey: 35–90, <http://hdl.handle.net/10072/12385> (dostęp: 12.10.2022).
- Kumar N., Waylor C.R.M., 2003, *Proximity to Alcohol-serving Establishments and Crime Probabilities in Savannah, Georgia: A Statistical and GIS Analysis*, „Southeastern Geographer”, 43(1): 125–142.
- Lardier D.T., Reid R.J., Yu D., Garcia-Reid P., 2020, *A spatial analysis of alcohol outlet density and abandoned properties on violent crime in Paterson New Jersey*, „Journal of Community Health”, 45(3): 534–541.
- Livingston M., 2011, *A longitudinal analysis of alcohol outlet density and domestic violence*, „Addiction”, 106(5): 919–925.
- Loukaitou-Sideris A., 2012, *Safe on the Move: The Importance of the Built Environment*, [w:] V. Ceccato (red.), *The Urban Fabric of Crime and Fear*, Springer, Dordrecht: 85–110.
- Loukaitou-Sideris A., Liggett R., Iseki H., Thurlow W., 2001, *Measuring the effects of built environment on bus stop crime*, „Environment and Planning B”, 28(2): 255–280.
- Madensen T.D., Eck J.E., 2008, *Violence in bars: Exploring the impact of place manager decision-making*, „Crime Prevention and Community Safety”, 10(2): 111–125.
- Marco M., Freisthler B., Gracia E., López-Quílez A., Lila M., 2017, *Neighborhood characteristics, alcohol outlet density, and alcohol-related calls-for-service: A spatiotemporal analysis in a wet drinking country*, „International Journal of Geo-Information”, 6(12): 380.

- Matthews S.A., Yang T.C., Hayslett K.L., Ruback R.B., 2010, *Built environment and property crime in Seattle, 1998–2000: A Bayesian analysis*, „Environment & Planning A”, 42(6): 1403–1420.
- McCord E.S., Ratcliffe J.H., 2009, *Intensity value analysis and the criminogenic effects of land use features on local crime problems*, „Crime Patterns and Analysis”, 2(1): 17–30.
- McCord E., Ratcliffe J.H., Garcia R.M., Taylor R.B., 2007, *Nonresidential crime attractors and generators elevate perceived neighborhood crime and incivilities*, „Journal of Research in Crime and Delinquency”, 44(3): 295–320.
- Mordwa S., 2013, *Przestępczość i poczucie bezpieczeństwa w przestrzeni miasta. Przykład Łodzi*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Mordwa S., 2015, *Techniki GIS – w poszukiwaniu hot spotów przestępczości*, „Archiwum Kryminologii”, 37: 279–302.
- Mordwa S., 2016, *The geography of crime in Poland and its interrelationship with other fields of study*, „Geographia Polonica”, 89(2): 187–202.
- Newton A., Hirschfield A.F., 2009, *Measuring Violence in and around Licensed Premises: The Need for a Better Evidence Base*, „Crime Prevention and Community Safety”, 11(3): 171–188.
- Quetelet L.A.J., 2014, *A Treatise on Man and the Development of his Faculties*, Cambridge University Press, Cambridge, <https://doi.org/10.1017/CBO9781139864909>
- Quick M., Law J., Luan H., 2017, *The influence of on-premise and off-premise alcohol outlets on reported violent crime in the region of Waterloo, Ontario: Applying Bayesian spatial modeling to inform land use planning and policy*, „Applied Spatial Analysis and Policy”, 10(3): 435–454.
- Ratcliffe J.H., 2004, *Geocoding crime and a first estimate of a minimum acceptable hit rate*, „International Journal of Geographical Information Science”, 18(1): 61–72.
- Ratcliffe J.H., 2012, *The Spatial Extent of Criminogenic Places: A Change-point Regression of Violence around Bars*, „Geographical Analysis”, 44(4): 302–320.
- Roman C.G., Reid S.E., 2012, *Assessing the relationship between alcohol outlets and domestic violence: routine activities and the neighborhood environment*, „Violence and Victims”, 27(5): 811–828.
- Romley J.A., Cohen D.A., Ringel J.S., Sturm R., 2007, *The density of liquor stores and bars in urban neighborhoods in the United States*, „Journal of Studies on Alcohol and Drugs”, 68(1): 48–55.
- Roncek D.W., Bell R., 1981, *Bars, blocks, and crimes*, „Journal of Environmental Systems”, 11(1): 35–47.
- Roncek D.W., Maier P.A., 1991, *Bars, Blocks, and Crimes Revisited Linking the Theory of Routine Activities to the Empiricism of „Hot Spots”*, „Criminology”, 29(4): 725–753.
- Rutkiewicz P., 2018, *Limanka. Tu morda nie szklanka. Jak się żyje przy okrytej złą sławą ulicy w Łodzi?*, <https://lodz.wyborcza.pl/lodz/7,44788,23778730,limanka-tu-morda-nie-szklanka-jak-sie-zyje-przy-okrytejzla.html> (dostęp: 19.08.2022).
- Shaw C.R., McKay H.D., 1942, *Juvenile delinquency and urban areas*, University of Chicago Press, Chicago.

- Sherman L.W., Gartin P.R., Buerger M.E., 1989, *Hot spots of predatory crime: Routine activities and the criminology of place*, „Criminology”, 27(1): 27–56.
- Snowden A.J., 2019, *Exploring violence: The role of neighborhood characteristics, alcohol outlets, and other micro-places*, „Social Science Research”, 82: 181–194.
- Spicer V., Reid A.A., Ginther J., Seifi H., Dabbaghian V., 2012, *Bars on blocks: A cellular automata model of crime and liquor licensed establishment density*, „Computers, Environment and Urban Systems”, 36(5): 412–422.
- Sypion-Dutkowska N., 2014, *Uwarunkowania przestrzenne przestępczości w wielkim mieście w ujęciu GIS (na przykładzie Szczecina)*, „Studia Komitetu Przestrzennego Zagospodarowania Kraju Polskiej Akademii Nauk”, 159.
- Sypion-Dutkowska N., Leitner M., 2017, *Land Use Influencing the Spatial Distribution of Urban Crime: A Case Study of Szczecin, Poland*, „ISPRS International Journal of Geo-Information”, 6(3): 74.
- Toomey T.L., Erickson D.J., Carlin B.P., Lenk K.M., Quick H.S., Jones A.M., Harwood E.M., 2012, *The association between density of alcohol establishments and violent crime within urban neighborhoods*, „Alcoholism: Clinical and Experimental Research”, 36(8): 1468–1473.
- Wang F., Hu Y., Wang S., Li X., 2017, *Local Indicator of Colocation Quotient with a Statistical Significance Test: Examining Spatial Association of Crime and Facilities*, „The Professional Geographer”, 69(1): 22–31.
- White R.C., 1932, *The relationship of felonies to environmental factors in Indianapolis*, „Social Forces”, 10(4): 498–513.
- Yue H., Zhu X., Ye X., Guo W., 2017, *The Local Colocation Patterns of Crime and Land-Use Features in Wuhan, China*, „ISPRS International Journal of Geo-Information”, 6(10): 307.
- Zhu L., Gorman D.M., Horel S., 2004, *Alcohol outlet density and violence: a geospatial analysis*, „Alcohol and Alcoholism”, 39(4): 369–375.